

VỀ TẾT NGUYÊN TIÊU Ở TRUNG QUỐC VÀ VIỆT NAM

TẾT NGUYÊN TIÊU (LANTERN) IN VIET NAM AND CHINA

NGUYỄN THỊ LUYỆN

(ThS; Đại học Ngoại ngữ, ĐHQG Hà Nội)

Abstract: Vietnam culture is much influenced by Chinese culture, which is represented in the customs, holidays, behavior, etc. Lantern Festival of Vietnam and China also have many similarities, both of which are the first full moon night of a year, and all have flower light activities,...However in terms of the origin, meaning and cuisine, the two countries still differ from each other.

Key words: Festivals; Lantern Festival; Full Moon in January.

1. Khái quát về tết Nguyên tiêu

Ở Trung Quốc, tết nguyên tiêu hay tết Thượng Nguyên là một tết/ lễ hội cổ truyền của Trung Quốc vào ngày 15 (ngày rằm) tháng giêng Âm lịch. Theo sách Trung Hoa, lễ Thượng Nguyên không phải là một ngày lễ Phật. Trước đây chính là tết *Trạng Nguyên*. Vào dịp này, nhà vua hội họp các Trạng nguyên để thiết tiệc và mời vào vườn Thượng Uyển thăm hoa, ngắm cảnh, làm thơ.

Ở Việt Nam, *Rằm tháng giêng* đang xa dần điển tích nguyên thủy của Trung Hoa mà nhập vào Phật giáo. Dù kinh điển nhà Phật không nói đến ngày rằm Tháng Giêng nhưng trong dân chúng thì đây là dịp lên chùa cúng sao giải hạn, ước nguyện điềm lành.

2. Đặc điểm của tết Nguyên tiêu

2.1. Về nguồn gốc

2.1.1. Nguồn gốc tết Nguyên tiêu ở Trung Quốc: Ngày rằm tháng Giêng tức là Tết Nguyên tiêu, là ngày rằm đầu tiên của năm mới. Ngày này còn được biết đến là "Hội hoa đăng" hay "Lễ hội đèn hoa". Tại Trung Quốc, người dân thường tổ chức Lễ hội đèn lồng để kỉ niệm đêm rằm vô cùng quan trọng này, cũng là để chính thức kết thúc những ngày Tết Nguyên đán cổ truyền. Xung quanh nguồn gốc của lễ này hiện có các tích truyện khác nhau. Chẳng hạn:

1) Ngày xưa ngày xưa có một con thiên nga từ trên thiên đình bay xuống hạ giới đã bị một người thợ săn bắn chết. Để trả thù cho con thiên nga, Ngọc Hoàng đã sai một đội quân Thiên đình đứng ngày 15 tháng 1 xuống hóa thiêu toàn bộ con người và động vật dưới hạ giới. Rất may cho loài

người là có một số vị thần trên Thiên đình không đồng ý với quyết định này của Ngọc Hoàng. Họ đã liều mình xuống hạ giới để hiến kế cho chúng sinh. Thế là vào ngày đó, nhà nhà treo đèn lồng và bắn pháo hoa để trên Thiên đình tưởng rằng nhà cửa của họ đã bị phóng hỏa. Nhờ đó mà loài người mới thoát khỏi cảnh diệt vong.

2) Thời Hán Vũ Đế có một cung nữ tên là Nguyên tiêu đã qua nhiều cái Tết mà không được đoàn tụ với gia đình, buồn cho số phận nên đã tìm đến một cái giếng toan kết liễu cuộc đời. May thay, cô gái được Đông Phương Sóc, viên sủng thần của Hán Vũ Đế cứu sống. Để giúp cung nữ thỏa lòng nhớ thương cha mẹ, Đông Phương Sóc nghĩ ra một kế: Ông bày một bàn bói quẻ trên phố Tràng An, tất cả những người đến bói đều nhận được một quẻ ghi dòng chữ "mười sáu tháng giêng bị lừa thiêu". Sau đó, ông tiết lộ thêm: tối ngày mười ba tháng giêng Ngọc Hoàng sẽ sai một tiên nữ áo đỏ giáng trần để hóa thiêu Tràng An, mọi người muốn sống, hãy tâu lên nhà vua để tìm cách thoát nạn. Được tin thần hóa sẽ đốt thành Tràng An, Hán Vũ Đế vội triệu mưu sĩ Đông Phương Sóc đến để bàn cách đối phó. Đông Phương Sóc vì suy nghĩ một lúc rồi tâu với vua: Nghe nói thần lửa rất thích ăn bánh trôi, trong cung có Nguyên tiêu khéo tay, có thể giao cho cô làm bánh trôi Hóa Thần. Đồng thời ban lệnh cho dân chúng Tràng An đến ngày đó mỗi nhà phải treo trước cửa một chiếc đèn lồng đỏ để Ngọc Hoàng tưởng lầm thành Trường An dưới trần đang bị lừa thiêu. Để tặng công làm bánh dự Hóa Thần, nhà vua đã cho Nguyên tiêu về đoàn tụ với

gia đình, còn người đời ghi ơn “đẹp nạn lửa” của cô gái nên đặt cho chiếc bánh trôi và ngày rằm tháng giêng cái tên “Nguyên tiêu”. Người dân Trung Quốc quan niệm ngày Nguyên tiêu đồng nghĩa với “Tết đoàn viên” hay “Tết tình yêu”.

2.1.2. Nguồn gốc tết Nguyên tiêu của Việt Nam: Phật giáo trong hơn ngàn năm du nhập vào Việt Nam đã gắn kết các phong tục văn hóa Việt. Rằm tháng giêng không phải là một ngoại lệ, từ một ngày lễ hội xa lạ có nguồn gốc từ Trung Hoa đã biến đổi thành một ngày Tết mang bản sắc rất riêng của người dân Việt thấm nhuần Phật pháp. Rằm tháng giêng là một trong những ngày rằm lớn trong năm mà người Việt đặc biệt là Phật tử thường viếng chùa lễ Phật, cầu gia đạo bình an, phong điều vũ thuận, quốc thái dân an. Do rằm tháng giêng trùng hợp với lễ Thượng nguyên và Tết Nguyên tiêu trong dân gian, đồng thời ngày này là rằm đầu tiên của năm mới, thời điểm thích hợp nhất để cầu nguyện an lành cho cả năm, nên thu hút sự tham gia đông đảo của giới Phật tử và toàn thể dân chúng. Người dân Việt Nam coi ngày tết Nguyên tiêu là ngày lễ Phật lớn nhất trong năm, câu nói: “*lễ Phật quanh năm không bằng ngày rằm tháng giêng*” đã nói lên tầm quan trọng của hội rằm tháng Giêng trong tâm thức người Việt.

2.2. Về hoạt động

2.2.1. Ở Trung Quốc: Theo phong tục cũ, vào tết Nguyên tiêu, từ thành thị đến nông thôn, khắp nơi đều treo đèn kết hoa, xem hoa đăng, chơi đồ đèn. Đêm đó, bất luận là hoàng thân quốc thích, bách tính bình dân, hay thiếu nữ chốn phòng khuê đều phá lệ tham gia, thuận theo tập tục, cùng nhau xách đèn, ra phố vui chơi. Từ thời Đường, Tống, Minh, Thanh, tết Nguyên tiêu đã trở thành một hoạt động vui chơi quan trọng mang tính chất quần chúng trong các dịp lễ tết của năm. Vào ngày tết Nguyên tiêu, người dân Trung Quốc thường ăn bánh trôi. Có nhiều ý kiến cho rằng, tục ăn bánh trôi trong đêm Nguyên tiêu là tưởng nhớ về Đồng Phương Sóc đã hiến kế cứu thành; bánh trôi được làm từ bột gạo nếp, nhân làm bằng đậu xanh,

đường hoặc các loại quả, có hình tròn tượng trưng cho sự đoàn viên của cả gia đình.

Ở Việt Nam: theo các kinh sách Phật giáo, ngày mồng một và ngày rằm là ngày của Phật. Ngày rằm tháng giêng là ngày duyên lành phổ độ, ngày Đức Phật giáng lâm xuống các chùa chiền để chứng độ lòng thành của tín chúng đạo hữu. Người người đi lễ Phật cầu xin Đức Phật phù hộ cho mọi sự được thiện lành, bình an. Bởi vậy cho nên dân gian mới có câu: “*Lễ Phật quanh năm không bằng ngày rằm tháng giêng*” hoặc “*Ăn chay quanh năm không bằng ngày rằm tháng giêng*”. Trong đêm Nguyên tiêu, nhiều gia đình Việt thường lên chùa cầu an và làm lễ dâng sao giải hạn.

3. Thay cho kết luận

Cho dù là ở Việt Nam hay Trung Quốc thì hoạt động chính của đêm Nguyên tiêu vẫn là lễ hội hoa đăng. Đặc biệt ở các thành phố lớn, nhà nào nhà nấy đều làm những chiếc đèn lồng lầy, nhiều kiểu dáng và nhiều sắc màu. Họ viết ra những câu đố hoặc những nguyện vọng dán lên đèn mong cho cả gia đình luôn được hạnh phúc bình an... Đêm hội hoa đăng họ còn tổ chức các trò chơi múa rồng múa lân làm tăng thêm không khí vui nhộn của tết Nguyên tiêu.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Phan Kế Bính (2008), *Việt Nam phong tục*, Nxb văn hóa thông tin, Hà Nội.
2. Bùi Xuân Mỹ (2001), *Tục thờ cúng của người Việt*, Nxb Văn hóa Thông tin, Hà Nội.
3. 杨琳著 (2000), *中国传统节日文化*, 宗教文化出版社, 北京.
4. 高占祥主编 (1991), *论节日文化*, 文化艺术出版社, 北京.
5. 张海英 (2006), *中国传统节日与文化*, 书海出版社, 广东.
6. 《中国文化常识》外语教学与研究出版社.
7. https://vi.wikipedia.org/wiki/Tết_Nguyên_tieu.